

Piarres Larzabal

SENPEREN GERTATUA

Fitxategi hau “liburu-e” bildumako alea da,
liburu elektronikoaren irakurgailurako prestatua.

Liburu gehiago eskuratzeko:

<http://armiarma.com/liburu-e>

Iturria: *Piarres Larzabalen idazlanak (III)*, Piarres
Larzabal (Piarres Xarrittonen edizioa). Elkar, 1992

<http://klasikoak.armiarma.com>

Egileari buruzko informazioa:

<http://zubitegia.armiarma.com/?i=275>

SENPEREN GERTATUA

Urriki latza (1964)

Jokalariek:

GANIX: 50 urte, idor, eskrupulos moldeak.

ANTON: 22 urte, edozoin.

LUIX: 50 urte, edozoin.

ERRETORA: 50 urte, fermu.

POLIZA: 50 urte, bortitz.

JENDARMA XEFA: 50 urte, ofizioko itxura.

TARDALET: 35 urte, txar, bitzi.

KATXIN: 40 urte, edozoin.

JANA MARI: 50 urte, zintzo, zaintsu.

MARGO: 20 urte, beldurti.

Mintzatzen ez direnak: Ostalertsak, hiru kantari,

Manex beretterra.

LEHEN GERTALDIA

Joka-lekua:

Erretor etxeko sala, sar ate bat.

Oihala idekitzean, jaun erretora, gizon bat urrikiz hautsia, kofesatzen ari da. Biak xutitzen dira.

GANIX: Zertako hil dudan Mixel, zertako hil-eta, erre dudan lastoz eta petrolez, ez dakit, nihaurek ez dakit... Arratsean, ardi bat eskas nuen bordan... Mixelen artaldean zitakela, jo dut haren bordarat... Mixel ez zen han... Haren arditegian sartu naiz, ardien ikusteko... Barnean nintzelarik Mixel agertu da nonbaitik. Ez zuela balio ene burua erakus nezan, gorde nitzaio... Bainan, ohartu da han bazela norbait eta makilarekin eman daut burutik behera... Orduan erotu naiz... Ez nintzen gehiago ene zainen jabe... Han baitzen aizkora bat, harekin garbitu dut gizona... Eta, ondotik, ene egitateaz ikaratua,

behar nuela gorputz hura suntsitu betikotz, su eman diot, lastoz eta petrolez inguraturik.

ERRETORA: Badu nehor familiakorik?

GANIX: Ez... Nonbaitik jina zen...Nehork ez dio behin ere askazirik ezagutu... Beti bakartasuna bizi izan da artzaingotik.

ERRETORA: Jainkoarekin zorretan izanen zira, ba eta ere haren arimarekin.

GANIX: Kontzientziaz bortxatua niza, jujeri ene krimen aitortzera?

ERRETORA: Gure Jainkoak holakorik ez du galdatzen. Erreparatu ba, behar duzu, Jainkoari eta gizone-ri, bainan aitorra, kofesioan dugu bakarrik zor, Jainkoaren ordainari.

GANIX: Bainan jujek galdatzen badautet ni nizan krimaren egilea, ukatzen ahal duta? Ez dea hori gezurra deitzen?

ERRETORA: Ez du Jainkoak galdatzen denen aintzinean zure bekatua aitortzeko... Aitortu hori, beren ofizioaz, zureganik atera nahi dutenek, beren lana egiten dute... Bainan, jujek beren dretxoa balin badute zuri galdeen egiteko, zure dretxoa ere da, zure hobena denen aintzinean ez aitortzeko...

GANIX: Bainan, ez dea katiximan, egia behar dela beti erran tribunalean?

ERRETORA: Lekukoek ba egia zor diote gizonen tribunalarari... Hobendunek aldiz Jainkoaren tribunalarari bakarrik... Hobendunak, Jainkoaren tribunaletik entzun sententzia konpli beza, eta kito da Jainkoarekin eta bere kontzientziarekin.

GANIX: Bainan, munduari egin eskandala, ez dea munduaren bixtan erreparatu behar?

ERRETORA: Egin ditakena da, bainan Jainkoak ez gaitu hortarat bortxatzen... Maiz ere, munduari egin eskandala, munduko tribunalek ez dute erreparatzen, bainan saltsatzen eta berduratzen.

GANIX: Dakizun bezala, auzoko Anton preso altxatua dute hobendun gisa... Kontzientziaz, hura zikin-tzerat eta kondenatzerat uzten ahal duta?

ERRETORA: Zure burua garbi-azu, nehor akusatu gabe... Antonek, bere malura, zuregatik badu, ez dezala izan zureganik... Nahi baduzu Anton salbatu zure hutsa jueri aitortuz, haizu zira, bainan ez zira hortaraino kontzientziaz bortxatua.

GANIX: *(Jalitzen bezala da, bainan berriz sartzeko)* Ha, eta ena alaba, gure Margo, zer bilakatuko da?... Dakizun bezala, banak igandean dituzu.

ERRETORA: Ba, hori bera gogoan egona naiz.

GANIX: Ene haurraren malura egiteko dretxoa baduta, ixilik egonez?

ERRETORA: Uste duzua, mintzatuz, zure alaba hobeki zerbitzatuko duzula?

GANIX: Ho kolera... Zertako kolera korra naiz?... Ha, ondorio izigarriak...

ERRETORA: Kolera, bekatu kapitala, bertze hainitz bekatuen iturburua.

GANIX: Eta orai, kofesatu-eta, kito niza beraz?

ERRETORA: Ba, jada erran dautzut, erreparatu-eta.

GANIX: Uste duzua gero kontzientzia bakean sendituko dutala?

ERRETORA: Ez, ez duzu egitate hortaz sekulan kontzientzia bakean sendituko.

GANIX: *(Asaldatur)* Zer nahi duzu erran? Jainkoak ez dautala barkatuko?...

ERRETORA: Ez... Jainkoak barkatuko dautzu. Bainan gure egitatek segitzen gaituzte... Zure bekatua-ren zauriak beti min eginen dautzu... Gizonaren kontzientzia da gordetegi bat bezala, bere egitateen oroitzapenez betea... Oroitzapen horiek, on edo gaixto, gordetegi hortarik jalitzen dira noizean behinka, gu kontsolatzeko edo minbe-

ratzeko... Atzarririk, berdin lotarik, kontzientziaren danga ilun zorrotzak, bihotza penatuko eta zilatuko dautzu... Eta urtek ez dute kontzientziaren danga hori eztituko, bainan hobeki bortiztuko eta pisutuko.

GANIX: Hau, zorte malurusa!...

ERRETORA: Ba, presundegi eta amandak zerbait badi-ra, bainan heien gaztigua baino segurago eta latzago duzu, kontzientziaren danga ezin ixildua.

GANIX: Jauna, otoitz egizu enetzat. *(Bihotza joa, jali-tzen da)*

ERRETORA: Ba, otoitz egin dezagun elgarrentzat. *(Bakarrik, gogoetatua, harat eta hunarat dabil... Mahain gaineko gurutzefika tinkatzen du eskue-tan. Gero, bizarra egiteko pusken apailatzen lotzen da. Bainan, atea jotzen dute, idekiz)*

ERRETORA: To, gaizoa, hi hintzena, eskoletako adixki-de zaharra! Nun habila hemen gaindi?

POLIZA: Bordaletik heldu nauk, xuxen xuxena... Pentsatzen ahal duk zertako?

ERRETORA: Ez amesten ere.

POLIZA: Ez dakika poliza buru naizela Bordalen?

ERRETORA: To, banakian polizgoan hintzela, bainan ez nun eta zer gradutako. Zer heldu hiz beraz?... Krima horrentzat?

POLIZA: Ba, hala heldu nuk... Euskara dakidalakotz, hemen gaindiko krimen argitzale ni nauk.

ERRETORA: Ez ahal duk usu, hemen gaindi, holako lanik.

POLIZA: To, ez duk beharbada sinetsiko, bainan egia hauxe duk: Euskal-Herrian, bertze edozoin eskualdetan bezenbat gizon hiltze gertatzen dela.

ERRETORA: Ba zera!

POLIZA: Egia hola duk. Erranen duzue, zuek, apezek: Euskaldun fededun... Bainan, berdin berdina, erran zuek: Euskaldun herradun... Odol bortitzekoa duk euskalduna, kasko gogorra eta tematsua. Eta, herran sartuz geroz, ez die debru batek hartzen euskalduna, bainan hiru debruk.

ERRETORA: To, ez nian holakorik uste.

POLIZA: Euskaldunak, bertute jabe gituk, bainan bertute heien infrentzuak, maiz hor ditiagu: Itzal handiak... Errak, hor baditek jendarmek mutil bat arrastatua. Kasik segurtamentua badiagu

hori dela gizon hiltzalea... Artzainek baino hobeki nehork ez baitu ezagutzen artaldea, zer mutil duk to, Anton hori?

ERRETORA: (*Zintzoki*) So egizak, hi... Nahiago diat hire galdea ixilik utzi... Ni hemen, denen aita nauk, eta, ez duk gomeni, aita bat ari dadien bere haurren salaturietan.

POLIZA: Egiazko euskaldun apeza haiz ba hi ere... Prediku lekutik berdin zernahi burutik behera erranen diozue zuen artaldeari, bainan sahetsetik norbait jazar ikusten baduzue artalde berari, ordu berean mutu bilakatzen zarete zuen artaldearen itzalez, eta hau zuen gerizan hartzen duzue.

ERRETORA: Ez ahal zaik hori gaizki!... Artzainaren eginbidea ahal duk, batetik artaldea akulatzea, bertetik haren zaintzea otsoetarik.

POLIZA: Zer nauk, ni, otsotzat hartzen?

ERRETORA: Ba, nahi dukan bezala ene errana hartuko duk, bainan hire ofizioko gizonak ez zaizkiat laket, eta nahiago ditiat etxean baino auzoan, eta ahal bada auzo urrun.

POLIZA: (*Bizi-bizia*) Ez ahal zaik gaizki gaxtaginen harrapatzea eta punitzea?

ERRETORA: Ba ba... Bainan eni iduritzen, gaxtaginak atzeman estakuruan, aisegi dituzuela jendeak funditzen, sobera saltsa zikinak muntatzen, batzuetan hobengabeak kondenatzen.

POLIZA: Zer dituk hik ere, erran-merran batzu egiatzat hartzen?... Pleini haut kazetak badauzkak kati-ximatzat... Bixtan duk, gure ofizioan ere izan zituzkek, bertzetan bezala, gizon ustelak... Bixtan duk ere, batzuetan aztaparrak pixka bat pisuegi hedatzen ditugula gure menerat bildu ihizieri... Bainan, asko mandoren hezteko bezala duk, asko jenden hezteko ere. Zaharoaz bakarrik dituzkek bentzun.

ERRETORA: Zaharoa gauza itsua duk... Gaxtaginen aitorrak dituzuela hari esker ardiesten, zonbaitetan ba. Bainan, berdin hobengabeak zafrazten, eta, beldurtieri hala direnak eta ez direnak aitor arazten.

POLIZA: Zer nahi duk... Ez dik guriegi behar gure ofizioko. Atrebentzia behar dik izan desmasia pixka bat egiteko, hartarik zerbait on jalitzeko esperantzan.

ERRETORA: Zuen ofizioko ez dela guriegi behar, diok, eta nik zioiat: Ez eta ere kontzientziaz kilikegi...

Hik eta nik, katiximan ikasi ginian gaxtakeria ez dela haizu, egina bada ere handik zerbait onjaliko delakoan... Itsurat punitzea ez duk haizu, nonbrean hobendunak barne izanen direlakoan. Ez ibil gaztigurik, gaxtaginak atzeman artio eta hek punitzeko baizik.

POLIZA: Ez gaituk airerat nornahi zafraka lotzen... Frogak eskuratu ondoan, aintzinat ukatzen ari direnak ditiagu hezten... Dena den, ez duka beraz hire iduripenik, nork egin duen hemengo krima hori?

ERRETORA: Ez den gutienik ere.

POLIZA: Bon, hago beraz mutu... Atzemanen ditiat mintzatuko direnak.

ERRETORA: Agian zuzenetik mintzatuko zaizkik. (*Atea joiten dute*) Aitzina...

TARTALET: (*Sartu ordu, ezin atertuzki mintzo*) Jaun Erretora, azkenean gertatu da gertatu behar zena... Segur baino segurago naiz, hek, bai hek egina dutela krima hori.

ERRETORA: (*Fermuki*) Tartalet, otoi zaude ixilik.

POLIZA: Zer ixilik?... Mintza zaite garbiki, jauna... Zer dakizu?

TARTALET: (*Dena sinu, Polizari mintzo*) Ba, jauna... Hori buhamen lana da dena... Joan den aldian ikusi ditut nihaurek hor buhameak pasatzen. Eta gero, gure auzoan oiloak eskastu ziren... Eta, bat, oilo koloka... Ba, horiek jaten dituzte oro... Eta, ez duzu gero luma bat ere atzemanen... Gordetzen dituzte-eta lurrean... Ba, ziloan sartuz... horiek guziak behar litezke kasatu hemendik... kasatu, entzuten duzu... kasatu.

POLIZA: Bainan, nork hil du gizon hori?

ERRETORA: Oren baten buruan, orai bezenbat jakinen duzu.

TARTALET: (*Tirahala mintzo*) Nork daki nundik heldu den arraza hori... Beren asto eta pottokak nundik biltzen ote dituzte... Eta horiekin kasu eman behar da gero lapintegieri ere... Guri ere ereman dauzkute bi lapin... Arra eta emea... Oraino bat utzi balute... ez... biak ereman dauzkute... Emea utzi balute bederen... Haren umeak hor izanen ginituen... Joan den aldian egin zituen zazpi... (*Beti aintzina mintzo dela*)

POLIZA: Zer da?... Teilatutik arras harrotua?

ERRETORA: Juja zuhaurek.

TARTALET: Horien atso horiek ibiltzen baitira beren zaia handiekin, hola beztitzen dira, gauza eba-tsien hobeki gordetzeko. Nork daki zer ez duten gordetzen zaia horien azpian... Eta, zorte tzarrak ere botatzen dituzte... Lanjerosenak dira atso begi gorriak... Azken aldi batez, holako batek gure artaldeari so egin-eta, in nomine santian hiru ardi hil zauzkgun... Ba, hiruak ernari ziren... Ez zuten ez trefla beroegitik jana, erran izan duten bezala... Haren begi kolpe gaxtoa zuten ukana.

ERRETORA: Errazu, Tartalet.

TARTALET: (*Beti bereari*) Eta, horiek baino gaxtoagoak, gure artean bizi diren batzu dira... Horien odol berekoak. Hasteko, Etcheberry eta Salaberry deitzen diren guziak horien arrazatik dira... Badakit nik hori... Eta horiek denek elgar aditzen dute, oilo eta lapinen ebasteko... Eta gero, partzuerkoan jateko.

ERRETORA: Errazu Tartalet.

TARTALET: Bantzut, jauna.

ERRETORA: Ohartzen naiz zernahi berri baliosen jakintsun zarela... Otoi zoazi berehala denen salatze-

rat jendarma xefari... Zerbitzu gaitza eginen diozu.

TARTALET: Ba, banoa... Banoa berehala... Jakinen ditu oro... Eta ez ditut oraino oro aipatuak. (*Jalitzen da*)

POLIZA: Zer euri elementa, to, gizon hori.

ERRETORA: Ba, horrek hire baratzea arrosatuko dik nahi dukan bezenbat, bainan lili guti han pusa-raziko.

POLIZA: (*Irriz*) Hobe diat beraz aldaratzea hemendik. Lekuko bat arras idorra, bertzea ezin atertua, biek ere ez ditek ene baratzea biziki onduko. Bainan jinen nauk oraino, hi konbertitzerat ez bada, bederen edari on huntarik jastatzerat.

ERRETORA: So egizak... Plazer bat egin behar dau-tak... Ene etxeko sar-jalitzeak beti eta bereziki egun hautan zainduak baitira inguruko begiez-eta ez baitut nahi krima horren saltsan barne-otoi, hemen, afera hunek dirauno, guti agert hadi... Hau bururatu-eta, orduan ba, nahi dukan bezenbat gurutzatuko gaituk.

POLIZA: To, ez haut gehiago ezagutzen ere... Hi, eskoletan ginelarik hain irriskorra, hain axolarik

gabe baihintzen, hor hiz Salomon zaharra bezain zuhur eta zintzo bilakatua.

ERRETORA: Trufa hadi nitaz, nahi baduk, bainan ez gaituk batere biak kasu berean... Hik ez duk hemen pitz galtzeko, ez baituk hemen pitz bildurik. Nik, jendeen konfientzia eta errespetua, bilduak ditiat eta ez ditiat nolana hizka saltzekoak, hainitz lan eta urratsen ondorioak baitira... Hi, zonbait egunentzat hiz bakarrik hemen... Hire ziliportak hirekin joanen dituk... Eneak aldiz enekin geldi litezkek, hemen egoitekoa bainiz.

POLIZA: Bon, bon, ontsa duk... Goazen beraz baxotxa guretik... Hi ixiletik eta ni burrunbatik.

ERRETORA: Ba... Haatik, ikasak, hik, ixiletik maiz lan baliosagoa egiten dela burrunbatik baino.

POLIZA: Ontsa duk, Salomon zaharra hi... Eta bertaldi bat artio. Eta, atxik-atak edari hortarik xorta bat, bertaldiko ere... Hauta baituk hori.

ERRETORA: Hitzematen diat, gormant tzarra, hi ere... *(Berexten dira. Bakarrik)* Hola hobe duk, erretor... Ez hadila sobera eskuz esku ager munduko buruzagiekin... Oroit nola den erran zahar: Jainkoa eta Zesar -biak parrean par- errespeta eta maita elgar -ez elgarri jazar- ez eta ere

elgarrekin sobera barna sar... Hola gobernatuz ba Jainkoaren eta ba Zesar-en alderdia hobeki jaliko baitira munduan. (*Berriz ere, bizar egiteari apailatzen da... Atea jotzen dute*) Nor da hor, berriz ere?... Aintzina...

GANIX: Agur, jaun Erretora.

ERRETORA: Agur, Ganix.

GANIX: Jaun Erretora, hemen naiz berriz ere... Arrazoin zinuen. Kontzientziaren danga baino gazti-gu izigarriagorik ez da. Kofesioan penitentziatzat erran dautazu, lau meza urtean eman arazteko hil dutanarentzat, eta gainerat harentzat hiru «Agur Maria», egun bakotx egiteko. Bainan kalte ekarri diotet ere ene alabari, hor baitago nigarrez bere ezkontzeko laguna preso altxaturik... Kalte ere egin diot Antoni, preso baita eta naski zafraka baiterabilkate enegatik. Horieri egin kaltea nola behar dut erreparatu?

ERRETORA: Hortarik ari bazira, kalte egin duzu ere bertze asko jenderi: Lekukotzat deituak izanen direneri, pazka eman diozuten mihi gaxtoeri, hetaz jorratuak izanen direneri. Eskandala, iturri bat bezala duzu... Iturria idekiz geroz ez du balio ibiltzea handik jali uraren ondotik... Pene-

tan ezarri dituzunentzat egin-azu, behin nik eman penitentzia, eta gainerat, bertze ahal dituzun guziak... Eta, zaude deskantsuan.

GANIX: *(Bihotza joa)* Horiek guziak, ene faltaz... ene falta handiaz... Ha, ez naiz sekulan salbatuko. Gisa huntako bizia ez da zakurrentzat ere on. Hola bizitzea baino hobea da bere burua garbitzea ere.

ERRETORA: Errexago da arbol kolpatua, sendatzea baino pikatzea. Bati kolera bizia pikatu diozula-eta, ez ahal diozu orai, zure buruari, etsimenduz, gauza bera egingo? Jainkoa ona da eta haur prodigoari beti besoak zabalik dauzka. Behazu otoi Jainkoaren oneziari eta ez haren azoteari, eta otoi orai, zoazi zure lanetarat... Zure gogoa alha dadiela ez zu baitan, bainan inguruko alhapidetan.

GANIX: Errexago da erraitea, obratzea baino. *(Jalitzen da)*

ERRETORA: *(Bakarrik, bizar egiteari berriz ere lotuz)* Ha, zonbat mota giren mundu huntan. Batzuk zetabe larriegia hartzen beren kontzientziaren ikertzeko... Bertzek aldiz, xehegia. Izariko zeta-

bea emaguzu, izarikoa, Jainko maitea... (*Atea joiten dute... erretora kexu*) Aintzina...

GANIX: Berriz ere, ni naiz.

ERRETORA: Bon... Zer duzu oraino ere? Ez duzuia aski argitasun ukanik?

GANIX: Barkatuko duzu, jauna, bainan betbetan oroitu naiz... Nago kofesio ona egin ote dudan... Urriki behar da izan Jainkozkoa... Nik aldiz krimaz urriki dut, ez baitezpada Jainkoarengatik, bainan ekarri dauzkidan ondorio gaxtoengatik... Beraz, urriki ez dut Jainkozkoa, bainan enezkoa, eta ene kofesioak ez du deus balio.

ERRETORA: (*Bizi-bizia*) Ba... Zure kofesioa bali da, eta hura berriz eni ez aipa... Jainkoaren ordainarenganat jin zirenaz geroz, hortarik ageri da Jainkoki nahi ziniola barkamendu galdatu... Kontrizioezko aktan ere hala erran duzu «Ene Jainkoa, handizki damu dut zu ofentsaturik»... Aditzen duzu: «Zu ofentsaturik»...

GANIX: Ba, eta urriki da, berriz ez erortzeko xede fermu bat izaitea... eta nik aipatu dautzut, hura hil-eta, orai ene burua behar dudala garbitu... Beraz ez nuen xede fermurik berriz ez hasteko, ene burua hiltzea aipatu dudana geroz.

ERRETORA: Bi dira erraitea eta egitea... Erran baduzu, garbituko zinuela zure burua, bainan barne bar-netik bertzerik pentsatzen zinueen... oraino bizi zirenaz geroz... Eta orai, zoazi otoi hemendik eta lot zaite zure egun guzietako laneri.

GANIX: Ontsa da, jauna... Ontsa da... (*Jalitzen da*)

ERRETORA: Zer debru... Ez duta ene kokotsari bizarra kentzeko astirik ere ukanen, etxe huntan... Pazientzia behar dela bekatorosekin, nahi dut. Bainan, pazientzia soberakina ez ote da ahulezia. Hasteko, gisa hortako izpirituak, izpiritu eribatzu dira... Mirikuen da horien sendatzea, apez-en bezenbat. (*Atea jotzen dute... Kexu*) He... Oraino ere... Bera balin bada, igortzen dut ba airez aire antzara ferratzerat. (*Idekitzen du eta eztitzen da*) Ha, zuek zineztena?... Agur, ande-reak... (*Sartzen dira Jana Mari eta Margo*)

BIAK: Agur, jaun Erretora.

ERRETORA: Jar zaitezte... Zer zarete? Denak airean auzoko gertakariekin... Oraintxet, jalia da hemendik zuen Ganix.

JANA MARI: Ba, jauna, atean gurutzatu gira... Badakizu, dudarik gabe, hiltzalea itzalean dela.

ERRETORA: Ha ba... Nor da?...

JANA MARI: Anton, gure suhi behar zen xarmant hori.

ERRETORA: Segur zirea?... Aitortu duia?

JANA MARI: Nor nahi duzu izan dadien? Engoitik libratua behar zuten, ez baliote deus itzalik atzeman.

ERRETORA: Ezkont banak igandean emaitekoak bainituen, hobeko ditut beraz luzatzea.

JANA MARI: Alabainan... Ez dituzu luzatu behar, bainan betikotz urratu. Hunek eta Ganixek kontra egiten zautaten... Bainan ez zen ezkontza hori ene gustukoa.

ERRETORA: Eta zuk, Margo, zer diozu? *(Margo iharde-tsi gabe, nigarrez lotzen da)*

JANA MARI: Ez enea delakotz, jaun Erretora, bainan ene alaba ez duzu gero edozoinetarik... Gisa hortarat altxatua ere dut... Ez du hunek kurriada faltsorik eta kontzientzia garbi hartuko du hau, hunekin ezkonduko denak... Etxea, etxeko lanak, igandetako ateraldi hori elizarat, horra hunen bizia. Ez dut bertze nehorat alhatzerat utzi. Hortako, ez nuen mutiko hori, biziki ene gogokoa... Laxoegi baita hori, jaun Erretora... Erretirak hala hola... Noizean behinka igandetako meza ere karrika egiten... Eta puxka bat,

bere molde eta solasetan, larria... Gure hunek, horrekin sofritu behar zuen... Hortako ez nintzen ezkontza horren alde.

ERRETORA: Bon, ontsa da, Jana Mari... Zu mintzo zira, bainan alabari da bere gogoaren agertzea. Adinerat heldua duzu... Horren barneko berri nahi nuke jakin, bereganik.

MARGO: *(Erdi nigarrez)* Ez dakit zer erran.

JANA MARI: Ba ahal dakit, nik, jauna, ene alabaren berri. Emazterik etxean ez zutela-eta, aita semek hau ontsasko enganatua zuten, beren etxean sartzeko... Emazte bat, edo hobeki sehi bat beretzen baitzuten... Ikusten duzuia gaixo haur hau, han bakarrik, bi gizonen zerbitzari.

ERRETORA: Bon, beraz, banarik ez dut emanen.

JANA MARI: Alabainan, jauna... Ez ahal zinuke nahi ene alaba krima egile baten emazte bilaka dadien.

ERRETORA: So egizu, Jana Mari... Zuk diozu Anton dela kriminela... Nik, oraino segurik ez dut holako segurtamenik... Bertzalde, zure alaba kontseila dezagun, ba zuk eta ba nik... Bainan berari da deliberamenduen hartzea bere geroari buruz... Mementokotz, ez daki berak zer egin... Ez deza-

gun bortxa... Utz diezogun gogoen egiteko epea... Eta, berak hautatu bezala izan dadiela horren harat-hunata...

JANA MARI: (*Pindartua*) Ho, jaun Erretora, uste nuen, hola altxatuz geroz bere haurra, solas goxoagorik hartze zuela ama batek, zureganik.

ERRETORA: Ez dautzut errespeturik galdu, bainan erakutsi. Norbaiti errespetua erakusten baita hari egia erranez, eta ez solas lausenkari eta zilinga batzu hari adieraziz.

JANA MARI: Ontsa da, jaun Erretora... Ez da zure erakaspena ahantzia izanen... Zato, Margo. (*Jalitzen dira, mutur*)

ERRETORA: (*Kexu, berriz ere bizarrari lotuz*) Hanbat gaxto ez bada kontent... Emazte hori profeta bat bezala mintzo zautzu... Bere alaba saildua duela... Uli bat ba hobeki... Ez da ontsa alabak sobera laxoegi altxatzea, bainan ez eta ere tinkiegi... Laxoegi utzia harrotzen da eta galtzen... Tinkiegi altxatua berriz, edo eñul bat bilakatzen edo azpiz eta gordeka ditu hartzen ageriki har ez dezazken libertateak... Horren alaba ez dakit, funtsean, batere zer den... Uli bat iduriz... Nun ez den: Kanpoztur geldituta, eta barnean, eraki-

tan ari. (*Atea joiten dute... Izigarri kexu, ahapetik*) Bon... Debrua sar... Ha, barka, Jainko maita... (*Idekitzen du*) Te... Zu hemen Luix?

LUIX: (*Hotzki*) Ba, jaun Erretora, bertze askoren ondotik, ene solasek ere izanen ahal dutela entzule, zure etxean...

ERRETORA: Zertarat heldu gogo duzu?

LUIX: Ene semea ez omen da bakarrik preso altxatua, bainan hemendik jali berri den andere horrek dionaz, hura bera omen da gizon hiltzalea... Zure ahotik hala ikasia omen du.

ERRETORA: Ez dut nik holakorik aipatu... Saltsa egileri jazar zaite eta ez eni.

LUIX: Agian, jauna, agian... Bainan, denenak entzun behar baitira, jakin-azu, Mixel Larralde, gure etxetik afaldu-eta urrundu delarik, ba semea eta ba ni oherat sartu gira... Eta, gure etxetik, nehor ez da goiza artio higitu... Horra egia...

ERRETORA: Eta, zertan da Anton?

LUIX: Anton, jandarmek berekin hartu eta joan dutela badakit. Zafraka ibili dutela ere, fama jali dute. Aitortu ere duela. Funtsik deus ez dakit... Bainan, ni segur naiz, ene bortz eriak esku mutu-

rrean ditudan bezain segur, ene semeak ez duela pits ikustekorik krima hortan, pits.

ERRETORA: Jakin-azu, Luix, zure semeari ene estimua begiratzen diodala. Akusatua dena ez baita baitezpada hobendun. Ondoko egunek eginen ahal dute argi...

LUIX: Ba... argia... Ez dut, nik ere, bertzerik galdatzen.

ERRETORA: Anton ikusiko duzuia?

LUIX: Ahal badut ba, eta lehenbailehen.

ERRETORA: Errozu Erretora maiz harekin dela gogoz eta harentzat otoitzean ari dela.

LUIX: Milesker, jaun Erretora. Estimatzen dut zure egitate... Eta laster izanen ahal dut harekin buruz buru egiteko padara.

ERRETORA: Agian, agian, Luix.

LUIX: Agur, jaun Erretora.

ERRETORA: Ba, agur Luix... (*Jalitzen da... Bakarrik*) Ha, zer behar ote daukute jali tribunaleko gizonak? Mihi gaxtoek jada egina dute beren jujamendua... Anton eta Anton daukate hobendun... Ha, mihi saltsa... saltsa ikaragarria... (*Atea jotzen dute... Kexu*) Hee... Batere ez diot idekitzen... Ez da hau bizi bat: Beti norbait atean. Aski du joi-leak bertze tenore batez jitea.

GANIX: (*Sartuz*) Jauna, sartzeko erran duzuia?... Ez dut pitsik entzun.

ERRETORA: (*Idor*) Ez... Ez dut sartzeko erran, baina orai barnean zira.

GANIX: Barkatu jauna, kofesatu nahi nuke.

ERRETORA: Ez... ez zaitut kofesatuko... Errana dautzut zure bekatuak barkatuak dituzula. Aditzen duzu: Azken absoluzioenez barkatuak... denetaz kito zirela.

GANIX: Beraz ez du balio penitentziarik egin dezadan, denetaz kito naizenaz geroz.

ERRETORA: (*Fite eta samurki*) Bekatuak baditu bi ondorio. Samur ezartzen zaitu Jainkoarekin, eta zordun... Absoluzioea ukanez geroz, ez zira gehiago samur Jainkoarekin, baina zordun, ba... Eta zor hori, mundu huntan ez bada bertzean beharko duzu pagatu, zerurat sartzekotz... Orai bazirea zertako behar duzun penitentzia egin?

GANIX: Halere nahi nuke kofesatu... Ene buruaren hiltzea pentsatu dudala ez baitut behin ere kofesatu.

ERRETORA: (*Kexu*) Ez, ez eta ez, ez zaitut kofesatuko... Zure izpirituko nahaskeriak bere gisa utz-

atzu eta otoi zoazi etxeko lanetarat... Baitut nik ere zer egin zutaz bertzalde.

GANIX: Bon, zure gain hartzen dituzuia beraz ene arrangurak?

ERRETORA: Ba, ene gain hartzen ditut... Bego denak ene gain... Eta orai, zoazi hemendik, eta ez etor hunarat bederen hamabortz egunez. (*Atea idekitzen dio*)

GANIX: Bon, eta ene burua garbitzen badut, hura ere zure gain.

ERRETORA: Bai eta ere... Orduan bat gutiago eta halabiz... (*Atea hetsi eta*) Atx... Soberasko erran diot... Barka, Jainko maitea... Zer nahi duzue? Aski delarik aski da... Beti sainga bera. Eztitasuna behar dela bekatorosekin... ba, ba... Predikatzea da errexenik... Obratzeak emaiten daukulan...

OIHALA

BIGARREN GERTALDIA

Joka-lekua:

Poliza bulego bat.

POLIZA: Bon, behar ditugu beraz mintzarazi... Hor direa denak?

JENDARMA XEFA: Ba, hiru barnetan ezarriak ditugu, elgarrekin ez diten gurutza.

POLIZA: Ez da dudarik, hiltzalea horietan da... Ean, berriz aipa-zkitzu xeheki heriotzearen xehetasunak.

JENDARMA XEFA: Hila bakarrik bizi zen... Bere ardi bordan zuen bere bizitegia. Arratsarekin, Antonen etxean zen gaztain erre jaten. Handik erretiratu da ontsa jan eta edan ondoan, hamekak hirian. Goizean, Antonek du atzeman haren gorputza borda aintzinean. Aizkoraz hila zen eta lastoz eta petrolaz errea.

POLIZA: Zoin tenorez ote?

JENDARMA XEFA: Gauerdi aldean, ikertzaleen arabera. Goizeko zazpitan, Anton etorri da gu abisatzerat. Bordan ez dugu hiltzalearen arrastorik atzeman. Mixelen ganberan ez zen deus arroturik. Bere diruak han zituen oso osorik. Ez dute beraz ebasteko hil. Nehork ez dio etsairik ezagutzen. Ez zuen ere emaztekilakorik. Hortako pentsatu dugu kalapita zonbaiten ondotik norbaitek, bere errabian, garbitu duela.

POLIZA: Ba... Ez ditake bertzerik hor... Eta kalapitak, edariaren ondorioak baitira maizenik, jakin duzua hainitz edan ote zuten afaritan?

JENDARMA XEFA: Ba... Lau pinta hiruen artean.

POLIZA: Eta, Antonek, zer aitortu du orai artio?

JENDARMA XEFA: Dio Mixel joan-eta, oherat sartu dela... Goiza artio lo egin duela. Eta goizean, ardi tratu bat elgarrekin bezperan hasia zutelakotz, bordarat joan zaiola... Eta hola duela harrapatu haren gorputza.

POLIZA: Ba... Maiz kriminela krimako tokirat berriz itzultzen da.

JENDARMA XEFA: Krima bezperan eta biharamunean, ez du euririk egin. Gauaz ba aldiz, frango polliki ere. Eta preseski, Antonen etxean atzeman

ditugu gapelu, soineko arropa eta botak, arras bustiak eta busti berriak. Erran dauku, zombait egun hartan zokorat aurtikiak zituela puska horiek, bainan galtzen hegaletan eta botetan baziren belar perde eta iratze luma batzu, fresko freskoak... Beraz, puska hek, soinetik kendu berriak zituen... Hortarik jujatu dugu hura zela hobendun eta segidan arrastatu dugu.

POLIZA: Eta, Antonen aitak zer dio?

JENDARMA XEFA: Dio, haren etxean ez dutela hilarekin deus kalapitarik pasatu... Arras adixkide elgarretarik berexi direla eta aita semeak berehala ohean sartu direla... Bertzalde, ez dugu inguru horietan nehor ikusten, Antonez kanpo, holako egitate baten kapable litekenik... Hilaren auzo hurbilena, Ganix eta hunen familia, biziki zintzoak dira... Ganix bera izaitekotz bitzisko aire, dena sinu eta otoitz... Horren alabarekin ezkontzekoa zen Anton. Anton aldiz, freskoan gizona bada, edan-eta arras zakartzen denetarik da... Jada, hunarat ekarria izan dugu kolpeka batzuen ondotik... Erretiretan, beti nahaskerian behar zuen ari.

POLIZA: Ba... Ez da dudarik... Hori dugu gure ihizia.

Orai da, nola aitortzerat bilduko dugun.

JENDARMA XEFA: Jada egin ahalak egin ditugu aitor arazi nahiz, ba ezitik eta ba bortitzetik.

POLIZA: Jinen da ba noizbait pilota punparat... Mando bihurrienak hezten dira, aski akituz gero... Bon, lotuko gira beraz lanari. Eta gelditu gabe, hogoitalau oren, eta hogoitalau oren ez badira aski, bertze hainbertze edo gehiago, pasatuko ditugu kitzikan... Aterako ahal diozu zerbait... Zu ariko zira ezitik... Bortitzaren egitea aldiz, bego ene gain.

JENDARMA XEFA: Ontsa da.

POLIZA: Bon, sar araz-zazu Anton. *(Bera apailatzen da bulegoan, alegia paperetan galdua. Anton sartzen da, eskuak estekan, kara akitua. Poliza xutiturik, apur bat hunarat eta hunarat dabil, hitzik jali gabe. Bortizki mintzo)* Hire etxean aurkitu arropa eta bota busti hek, noiz bustiak zitu kan?

ANTON: Zonbait egun lehenago.

POLIZA: Zonbait egun lehenago? Zonbat egun?

ANTON: Hiru lau egun.

POLIZA: Nun izan hiz arropa horiek hola bustitzeko?

ANTON: Ardien biltzen, mendian.

POLIZA: (*Boza saminduz*) Krimea aintzineko zortzi egun horietan, ez dik euririk egin... Nola dituzkek busti arropak, euririk egin gabe?

ANTON: Ihintza bazen eta iratzeak handi dira.

POLIZA: Noiztik ihintzak bustitzen ditik espaldak eta buruko boneta? (*Anton ixilik dago*) Emak erre-pusta.

ANTON: Izerdia ere hor da.

POLIZA: Noiztik izerdiak bustitzen ditik arropak kanpotik eta barnetik xuko uzten? (*Anton ixilik dago*) Emak erre-pusta. (*Anton beti ixilik... Fermuki*) So egi-zak. Ez dik balio egun argia bezen argi den gauza baten uka eta uka aritzea... Hik hil duk Mixel... Errak ba... Paper hau sina-zak eta fini.

ANTON: Ez dut nik hil... Ez dut deus sinatuko.

POLIZA: (*Orroaz*) Zer!... Ala zer uste duk? Hire kasko gogorkeriak salbatuko huela? So egi-zak... Azken aldikotz, sina-zak paper hau eta bakea emak... To, hemen sina-zak. (*Antonek papera aurtikitzen dio. Polizak bi zaflako ematen diozka eta iletarik tira aldi bat... Izigarri kexu*) Zer dituk zirtzilkeria horiek? Jakin-zak espantuen denbora iragana dela eta, onez onean ez baduk aitortu

nahi, bertze molderik ere hartuko dugula... Paper hau sinatuko duk edo bertzenaz hanbat gaxto hiretzat.

ANTON: Ez, ez dut sinatuko.

POLIZA: *(Irri tzar kexu batekin)* Ha, ez duk sinatuko... Ikusiko diagu... *(Deituz)* Jaun Brigadiera... *(Hau agertzen da)* Ez omen du jauntto hunek bere aitormena sinatuko... Zuk ezagutzen baituzu, nik baino hobeki, apur bat uzten dut zure gomendio. Agian plegatuko zautzu eni baino hobeki. Agian... Bere onetan... Aitor arazteko salan ez dadien pasa... Aditzen duka?... Hire onetan... *(Irri mehar tzar batekin jalitzen da)*

JENDARMA XEFA: *(Eztiki)* Beldur nuk hiretzat... Bada-kik, hobe duk gure eskutan hizeno, hire aitoren egitea... Horien eskuetan, izigarriak behar baihuzke pairatu... Berdin, galdua hiz... Hire arropen erakusten ditek, gauaz kanpoan hintze-la.

ANTON: Ez dut nik nehor hil.

JENDARMA XEFA: Ukatuago eta galduago haiz... Aitor-tzen baduk berehala dena den, tribunala eztiago hukek hiretzat... Zer nahi duk?... Deneri gerta zukek apur bat burua galtzea, eta behar

ez diren jestuen, orduan ibiltzea... Lañoki aitor-tuz, beharbada hiru lau bat urterekin kito hinte-ke... Bainan ageri garbiaren kontra hola tema-tuz, hire bizi guzikoa biltzen ari haiz. (*Anton ixilik apur bat*) Hortaratu bahaiz, dudarik gabe, bahituen hire arrazoinak ere... Zer huen?... Zer-bait makur tratutan Mixelekin?... Diruari atxikia zuan gero Mixel... Zer hau?... Zer baitetan enga-natu?

ANTON: Mixelek eta nik ez dugu sekulan deus maku-rik izan.

JENDARMA XEFA: Uste baino kolpe dorpeagokoa ema-nik, ikusi dukalarik lurrean hila, nik uste, ez haken gehiago zer egiten huen ere... Eta beharbada, ez haiz oroit ere ondotik zer egin dukan.

ANTON: Ez dut nik Mixel hunki, ez bizirik, ez hilik.

JENDARMA XEFA: Pena diat, egiazki pena, hola debal-detan gogor egoiten baihaiz. Gertatua hain duk argi eta garbi... Aitor edo ez aitor, berdin konde-natua izanen haiz... Arinago jali hinteke, bertze-la plantatzen bahintz... Oroit hadi pixka bat hire aitaz... Oraino hire laguntzaren beharretan

duk... Eta, abiatu hizan bidez, ez diok lauzkatze handirik ekarriko haren zahartasunari...

ANTON: Ez dut nik hil Mixel.

POLIZA: *(Agertuz)* Eta?... Zentzatu dea?...

JENDARMA XEFA: Beti ukatzen du.

POLIZA: Aitorraren beharrik ez dugu jakiteko ean den hobendun, bainan jakiteko bakarrik zonbatetara-raino den hobendun. Ez bada entseatzen bere hobenaren arintzerat, berak pekatuko ditu, kondenatua izanen baita hobendun oso gisa. *(Keinu egiten dio joan dezan Anton. Jendarma Xefa berriz agertzen da)*

JENDARMA XEFA: Frango kasko gogorra izan behar du.

POLIZA: Ba... ez luke euskalduna behar bertzela izaiteko... Bainan hastapena du oraino... Lotuko girelarik, hamar hamabi orenez galde eta galdeka, lausengu eta zanpaka, lerratuko da ba hori ere egiaren aitortzerat bertze asko bezala... *(Atea jotzen dute)*

JENDARMA XEFA: *(Idekiz)* Hi hiza, Tartalet, zer nahi duk?

TARTALET: *(Arrunt harrotua)* Jauna, ez da dudarik, orai segurtamen osoa dut... Mixelen hiltzalea...

JENDARMA XEFA: Bon, arras ontsa duk... Baginakian jada... Orai, habil etxerat...

TARTALET: Ez... Nahi dut mintzatu... Nik baitazkit zuk ez dazkitzunak...

JENDARMA XEFA: Hobe, hobe... Geroxago entzunen haut... Orai badiat bertzerik egiteko.

TARTALET: Berdin du... Badakizu, atzo arratsean, ostatuan baitzen, gizon beltz buhame hura... Harek hil du Mixel. Nihaurek ikusia diot holako kanibeta marraza bat... Ba... Sakelan dauka gorderik... Eleketan norbaitekin has-eta, eskua kanibetaren gainean pausatzen du... Hortakotz du maiz esku bat sakelan... Beldur da-eta... Eta gizon hura, hemen zen, gure herrian, Mixel hil duten gauean...

JENDARMA XEFA: Bon, arras ontsa duk... Horiek guziak xehetasun baliosak dituk.

TARTALET: Zaude... Ez dut oraino dena errana... Gizon horrek seinale du behakotik norbait hil duela... Behako bat badu ikaragarria... Hasteko buhame guziak begi gaxtokoak dira... Ni, ez nitzaiote hurbiltzen ere. Beldur bainaiz zorte tzar batez, zentzua galaraziko dautatela... Horiek behar litezke hemendik kasatu... Denak kasatu... Ber-

tzenaz ez dugu oilorik ere hemen haziko... Has-
teko, oiloak berak izitzen dira buhameak hurbil-
tzean... Gure oiloek segurik, mirua ikusten balu-
te bezala, ihes egiten dute.

JENDARMA XEFA: Aski, Tartalet, alo, aski.

TARTALET: Zeren, jauna, oiloek, guk sudurretik beza-
la, gauzak mokotik senditzen dituzte... Eta
buhamek badute usain berezi bat...

POLIZA: (*Orroaz*) Aski... Ez die buhamek Mixel hil, bai-
nan hik.

TARTALET: (*Ikaratua*) Hee?

POLIZA: Ba, hik hil duk. (*Ukailoa eginez*) Aitor zak...
Hik hil duk Mixel... Hik, ba hik... Aitor zak edo
burua arrailtzen daiat, aitor zak...

TARTALET: (*Ikara daldaretan*) Ha, ni ez hunki... Ai, ai,
ai... Ba, ba, nik hil dut Mixel, barka, barka... Ni
ez hunki...

POLIZA: Bon, ontsa duk... Barkatzen daiat, bainan
habil etxerat berehala hemendik...

TARTALET: Ai, ai, ai... Ba, ba gogotik eta fite ale... Ai,
ai, ai... (*Jalitzen da... Bertze biak irriz*)

POLIZA: Pena da egiazko hobendunek ez baitute hain
laster aitortzen. Bon, segi dezagun gure lana...

Bertze auzokoak ere behar ditugu solaskatu...

Sar-araz zazu otoi Antonen aita...

JENDARMA XEFA: (*Jali eta berriz agertuz*) Huna Luix, Antonen aita.

POLIZA: Badakizu dudarik gabe, zure semeak bere krima aitortu duela...

LUIX: (*Izigarri hunkitua*) Zeer?... Ene semeak... Ez da posible... Ez da posible...

POLIZA: Konprenitzen dut zure pena... Bainan hortaratu bada, nik uste baditu hobena arintzen dioten arrazoinak ere... Ez zirena biak pixka bat edanak, arrats hartan?... Ez dioia Mixelek zure semeari kalapita bilatu?... Ez zutena lehen ere zerbait makurbide?... Zuri da zure semearen alde mintzatzea...

LUIX: Izigarrikeria... ez... ez dugu behin ere pitsik pasatu Mixelekin... Ez nik eta ez semeak...

POLIZA: Krimako gauean, ez duzuia senditu semea etxetik jalitzen?

LUIX: Ez... afal ondoan, oherat joan gira, usaian bezala... Biharamun goizean dugu berriz elgar ikusi...

POLIZA: Ez duzuia zuen zakurra saingaz entzun gauaz?

LUIX: Ez...

POLIZA: Alabainan, etxeko zakurrak, etxekoak ezagutzen. Ez duzuia zerbait erraiteko zure semearen alde?

LUIX: Ezin onartua, ezin sinetsia dutala holakorik egin duela.

POLIZA: Ontsa da... Berriz deitu behar bazaitugu ere, egonen zira oxtiko lekuan. (*Jendarma Xefak joaiten du eta berriz agertzen da*) Ez ahal da, krima hortan, aita hau semearekin partzuer?

JENDARMA XEFA: Ez dut uste... Ez dugu deus harrapatu hori kondena dezakenik.

POLIZA: Bon... Sar araz-zazu bigarren aita, auzoko hura. (*Ganix agertzen da Jendarma Xefarekin. Ganixi mintzo*) Anton hori ez duzuia behin ere entzun arranguraka Mixelen kontra?

GANIX: Behin ere.

POLIZA: Zure gustuko, zer arrazoinez du Antonek hola garbitu gizon hori?

GANIX: Ha, nik ez dakit... Nik nehor ez dut akusatzen.

POLIZA: Ez duzuia gauaz deus arrabotsik senditu? Zakur sainga, oihu edo beste?...

GANIX: Ez, pitsik.

POLIZA: Ez duzuia zerbait iduripen zertako Antonek egin duen krima hori? Ez zena bederen diru beharretan ezkontzeko?

GANIX: Ho, nik pitsik ez dakit.

POLIZA: (*Bortizki*) Zuk badakizu zerbait... Zuk badakizu nor den krima egilea.

GANIX: (*Ikaratua*) Hee?... Nik, nik?... Frogak nun dituzu?

POLIZA: (*Irri maltzur batekin*) Ez zitela ez alditxar, nik hori erran eta... Ez baitu balio... Zu ere sahets hortan egonen zira, berriz gure galdearen beha. (*Izertia xukatzen duela, Jendarma Xefak segitzen du. Jendarma Xefa berriz agertzen da*) Ez du balio, sobera bururik hauts dezagun bazterretan hobendunketan. Hobenduna Anton da... Sahetseko aldaxkak bere gisa utzirik, trunko horri ari beharko dugu jo eta jo... Sar araz-azu Antonen espos lagun beharra... Norbaitek zerbait jakitekotz, horrek badakike... (*Margo agertzen da. Huni mintzo eztiki*) Antonek aitortu dauku bere krima. (*Margo nigarrez, bisaia gordetzen du*) Konprenitzen dut zure pena... Izigarri baita zuretzat, maite zinuena hortaratzen

ikustea. Aipatu dautzuia, azken egun hautan, zerbait arrangura artzainaren kontra?...

MARGO: Ez, pitsik.

POLIZA: Pits, pitsik?... Kasik ezin sinetsia da...

MARGO: Pitsik... Ez du horrek hil Mixel.

POLIZA: Ez horrek hil? Ez ginuke zure erranaren sinetsia bertzerik galdatzen... Nun dituzu frogak?

MARGO: Nik, badakit.

POLIZA: Balin badakizu zerbait, mintzatzeko tenorea da... Ez bazira mintzatzeko, Anton galdua baita.

MARGO: Ahalge naiz.

POLIZA: Ahalge? Zertaz?

MARGO: Amak jakitea ez nuke nahi.

POLIZA: (*Lañoki*) Mintza zaite deskantsuan... Hemen erranak, hemen egonen dira. (*Margo beti dudamudetan*) Juramentu egiten dautzut... Nehork, entzuten duzu, nehork ez ditu jakinen zuk hemen erranak... Edo ez naiz gizona... Errazu lañoki dakizuna... Eta hitzemaiten dautzut egin ahal guziak eginen ditugula zu sustengatzeko.

MARGO: Ez zezaken Antonek hil Mixel... Anton enekin baitzen gau hartan.

POLIZA: Bon... Biba zu... Gaitzeko lekukotasun baliosa ekartzen daukuzu Antonen alde... Zonbat orenetan etorri da zureganat?

MARGO: Gauerdi gabe... Mixel etxetik despeitu-eta berehala...

POLIZA: Zonbat orenak artio egon zirezte elgarrekin?

MARGO: Oren bat. (*Dolutua erranaz*) Ho, ez nuke nahi nehork jakin dezan.

POLIZA: Ez zaitzezela kexa. Sekretua ez da hemendik jaliko... Segur zirea gauerdi aintzin zurekin zela Anton?

MARGO: Ba, segur...

POLIZA: Eta, segur zirea oren bat zurekin egon dela?

MARGO: Ba, arras segur... Elizan ezkila ari baitzen hura urruntzean.

POLIZA: Bon, ontsa da... Ez aipa nehorri hemen erran dituzunak... Horiek guretzat atxik ditzagun, zuk eta guk... Ixtaño bat egonen zira otoi sahetseko salan. (*Jendarma Xefak joaiten du eta berriz agertzen da*) Beraz, krima egin du gauerdi aintzin, horrenganat joan baino lehen... Horra noiz jaliz zituen arropak bustiak... Bon, ari gira beti hobeki argitzen... Orai, sar araz-zazu horren ama. (*Jendarma Xefa sartzen da. Hari mintzo*)

Krimako gauean, ez duzuia entzun deus arrabotsik edo zakur saingarik, zuen etxe inguruan?

JANA MARI: Ez... pitsik, usaiaz kanpokorik.

POLIZA: Zure alaba ezkontzekoa zena Antonekin?

JANA MARI: Ba, maluruski.

POLIZA: Zertako diozu: Maluruski?

JANA MARI: Ageri baitzen zer zen Anton hori... Gizon abrea... Ene alaba, jauna, horri emaita, bildots bat otsoari emaita zen... Ene alaba, gure etxean, komentu batean bezala altxatua izan baita... Jaun erretorak badaki... Ez nuen uzten jaun erretoraren bilkuretarat ere, lagunek ez zezaten gal. Enekin elizarat, eta enekin etxerat ibiltzen nuen.

POLIZA: Bizkitartean Antonekin noizbait egin ditu eza-gutzak?

JANA MARI: Ba... Ontsa ene gogoaren kontra... Auzo gisa, horrekin, gurutzatzerat bortxatuak baiginen... Zikin horrek ene alaba enganatu du... Zer daki alabainan ene alabak bizi? Gaixoa!... Horrek daki ori, zer den gizon batekin bizi-tzea!...

POLIZA: Segur zirea zure alabak hain arrotz dituela gizonak?

JANA MARI: Jauna, ama batek ezagutzen ahal du bere alaba... Aski hurbildik segitzen ahal dut, horren urratsen jakintsun izaiteko.

POLIZA: Anton jiten zena zuen etxerat?

JANA MARI: Gure etxeko atea luzaz debekatu izan diot. Azken egun hautan, senarra eta alaba kontra bainituen, horien ezkontza onartu behar izan dut, eta haizu ziren elgar ikustea, bainan gure bixtan bakarrik.

POLIZA: Segur zirea ez zutela, zuen bixtaz kanpo, elgar ikusten?

JANA MARI: Noiz nahi duzu elgar ikus zezaten bertzelari? Ene alaba beti enekin zen.

POLIZA: Gauaz ere?

JANA MARI: (*Ofentsatua*) Jauna, ez ahal duzu ene alaba piltzar batentzat hartzen! Jakin-azu gure familia betitik ohoragarria izan dela.

POLIZA: Bon... Hobe, hobe... Apur bat egonen zira zu ere sahets hortan. (*Jendarma Xefak joaiten da eta bera berriz agertzen da*) Zer zautzu? Emazte hori, edo arras gutaz trufatzen da, edo xoro eder bat da. Nago ez ote den familia hori guzia, krima hortaz argitua... Nun ez diren partzuer. Bon, dei zazu berriz ere Anton... Behar ditugu

denak buruz buru ezarri. Ean zer dioten elgarri, entzun behar dugu. (*Anton agertzen da... Hari mintzo*) Hire gogoetak egin dituka edo beti hitz beretan hiza? Krimako gauean, etxetik jali hintzan edo etxean egon?

ANTON: Ez naiz etxetik mugitu.

POLIZA: Kasu emak zer derasakan... Berriz ere, eta azken aldikotz, emaiten daiat egiaren aitortze-ko padara... Krimako gaua etxean pasatu duka, edo etxetik kanpo?

ANTON: Ez naiz etxetik mugitu.

POLIZA: Bon, ontsa duk... Sar araz-zazu Margo.

MARGO: (*Sartuz, asaldatua*) Hoo, Antton.

POLIZA: (*Bortizki*) Ixilik... Zuen arteko sentimenduak atxik-zkitzue zuentzat. (*Eztikiago*) Mintzatuko zirezte bakarrik, galdeari errepusta emaiteko. Zuk, Margo, zure hitzak ontsa pisatuz emanen duzu errepusta. Mixel hil duten gauean, zonbat orenetan jin da Anton zureganat?

MARGO: Gauerdi aintzinttoan.

POLIZA: Zonbat orenak artio?

MARGO: Oren bat artio.

POLIZA: (*Antoni*) Margok egia erraiten du ala ez?

ANTON: (*Apur bat ixilik egonez, mintzo da hotzki Margori*) Ez ginen hola hitzartuak.

MARGO: (*Nigarrez hipaka*) Ho, Anton... Nik uste nuen denak aitortuak zinituela... Hortakotz aitortu ditut denak, nik ere... Denak, denak, aitortu ditut. (*Memoria galtzen bezala du, kadiran jarriz*)

POLIZA: (*Jendarma Xefari*) Sar araz-zazu ama... (*Hau sartzen da*) Otoi zure alabaz arta har zazu.

JANA MARI: (*Samur*) Zer dira molde hauk? Ez zireztea ahalge haur gaixo hau hein huntan ezartzea?... Jakin ez duela gizonen aintzinean agertzeko usaiarik-eta, aski kopeta izan duzue hunarat bakarrik sar arazteko? Eta oraino, kriminel tzar horren aintzinat...

POLIZA: (*Antoni*) Bon, ez dik balio engoitik, uka eta uka, denborarik gal dezakan. Aitor-tzak: Mixel hiltzeko gauean, Margoren harrapatzerat izan hiza, gauerdi aintzinttoan?

ANTON: (*Apur baten buruan, boza ilun*) Ba...

POLIZA: Hunenganik, goizeko oren batean urrundu hiza?

ANTON: (*Lehen aldian bezala*) Ba...

MARGO: *(Berebaitaratua, nigarrez, errabian)* Poliza ustela... ustela... Nehori pitsik ez zuela salatuko hitzemana zautan... Eta nik oro aitortu horri... Ustela...

POLIZA: *(Bortizki Margori)* Zu ixilik, bi zaflako ez badituzu gainerat nahi... Eta orai baitugu aski jakinik, sala hau huts... *(Jendarma Xefak hartzen du Anton... Margo beti nigarrez eta «ustela» ari da)*

JANA MARI: Desohorea zu!... Familiako desohorea!... Zato hunarat, otoi. Izan zaitezte ama on bat zuen haurrentzat... Horra ondotik ukanen duzuen satifamendua... Trixtea, zu... *(Jalitzen dira)*

POLIZA: *(Jendarma Xefari, irri maltzur batekin)* Gure lana pixka bat argitu dugu neska xoro horri esker... Xoria orai erdi eskutan dugu... Luza gabe, nik uste, ahurrerat oso osoa bilduko dugu...

OIHALA

HIRUGARREN GERTALDIA

Joka-lekua:

Ostatu barne bat.

Ostalertsia zerbitzatzen ari. Hiru kantari, Katxin laugarren erakasle, ari dira Mixel zenaren kantuen emaiten.

Kantu berri kantatzen
Orai naiz abian,
Hasi nahia nintzen
Gan den aspaldian,
Orai arte begira
Egon naiz lorian,
Gaxtagiñak hartuko
Tuztela agian.

Otoi egin zazue
Zertaz diren kasu,
Gauzak diren bezala

Nahi ditut aipatu.
Artzain bat bere bordan
Baitute garbitu
Etsaiaren indarra,
Han da baliatu.

Mixel zuen izena,
Deitura Larralde,
Bakarrik bizi zena,
Lagunikan gabe,
Gauaz eta egunaz,
Beti larrez larre,
Jan edan onik gabe
Zabilan debalde.

Gau hartan auzoan zen
Gaztain erre jaten
Trixteak holakorik
Ez zuen pentsatzen;
Ber'ustez deskantsuan
Artalderat gan zen,
Kriminelak etxean
Harmaturik zauden.

Laugarren pertsuan, Luix sartzen da. Elgarri keinu bat eginik, kantariak ixiltzen dira.

LUIX: (*Errabian*) Segitzen ahal duzue ba zuen kantua... Zertako ixildu zirezte?... Ala, zer nauzue?... Ni sobera hemen?

KATXIN: (*Eztiki*) Ez, Luix, ez zaitugu batere sobera... Bainan ez dautzugu penarik egin nahi.

LUIX: (*Beti samur*) Penarik ez egin nahi?... Zuen moldeak zer uste duzue egiten dautatela?... Atsegin beharbada?... Kriminelaren aita naizela pentsatzen baduzue, errazue garbiki.

KATXIN: Ez dut ene kantetan holakorik aipu.

LUIX: Ez duzue beharbada holakorik aitortzen, bainan ez ukatzen ere... Deus hobenik gabe, hemen naukazue denek soberakin bat bezala. Ni hurbildu ordu, konpainia mutu, konpainia urrun... Atzoko hura bera nuk ni egun ere... Hiliki usteldu bat banintz bezala, leku egiten duzue niganik... Niganik ihes, deus gaizkirik egin ez dudalarik, deusetan kondenatua izan gabe ere... Ene etxea fama tzar batez ilundua, zikindua, ehoa delakotz, fama hartarik nauzue jujatzen... Ez gertatutik bainan erran-merran huts batzuen

gainetik... Ez zirezte gizonak! (*Edan eta brau
jalitzen da*)

KATXIN: Hum... Minbera, gizona... Eta minbera denak
atx egiten... Ha, zertan ginuen ba gure kan-
tua?... Ha ba... Huna segida. (*Kantua segitzen
dute...*)

Artaldea bildurik
Bera etorria,
Egintxe zuelarik
Bere afaria,
Sukaldean lo zagon
Kadiran jarria,
Bainan hurbil bazagon
Norbait atzarria.

Zango puntetan zaizko
Etorri bipilik,
Aizkora eskuetan
Ixil gibeletik;
Hiru kolpez segidan
Buru arraildurik,
Han bertan utzi dute
Bizia kendurik.

Hiltzea ez zen aski
Nahi zuten erre
Lastoz eta petrolez
Entseatu dire;
Ez zuten utzi nahi
Trazarikan ere
Afera ongi zuten
Baliatu balire.

Justizia izan da
Jina Baionatik,
Jendarmeria eta
Jaun mera herritik,
Gibelerat itzuli,
Bihotza trixterik,
Ez baitute atzeman
Nehor hiltzailerik.

*Hurrengo pertsuan sartzen da Ganix. Kantariek
elgarri keinu bat egiten dute han dela, bainan
gelditu gabe...*

Senperen gertatzeko

Oi krima trixtea,
Sortuz geroz zor dugu
Guziek hiltzea;
Bainan ez zauku haizu
Odol ixurtzea
Horrek ekartzen baitu
Denentzat kaltea.

Pertsu hau eman-eta, agertzen da Tartalet...

DENEK: To, Tartalet... Haugi hunarat... Jar hadi hemen.
Zerbitzaria, baso bat gehiago. Ale, kanta zak
gurekin... *(Tartaletekin emaiten dute hamargar-
ren pertsua, Ganixi buruz bezala)*

Nor-nahi izan dadien
Horren egilea,
Galdu du sekulakotz
Barneko bakea;
Ez dauka pagaturik
Egin duen kaltea,
Irrizkatzen ere du
Lepoa moztea.

TARALET: Pertsu hori ontsa emana duk gero... Jaun misionestak, gauza bera erran dik prediku alkitik.

KATXIN: To, hik biziki ontsa ikasia omen duk jaun misionestak krimaz eman predikua... Ale, behar daukuk prediku hori egin.

TARALET: Emanen diat, bainan zuek ixilik egotekotan, elizan bezala.

DENEK: Ba, mutikoa ba... To, haugi hunarat... Upa hadi mahainaren gainerat... Ale, xo... Lot hadi...

TARALET: *(Hazparneko misionest ezagutu zonbait imitatuz, emaiten du predikua)* Krimea... Krimea izigarri baten xehetasun hitsak hedatu dira Euskal-Herriaren hegal urrunetaraino, gure arrazaren omen ona histen dutela, jende xehen bihotzak lazten, gure arteko goxotasuna iluntzen eta nahasten... Krimaren tokia: Senpere... Krimaren ondorioa: Artzain gaixo bat, gorputz... Krimaren egilea: Nehork ez jakin nor den... Makur mintzo naiz... Bada norbait, norentzat barneak kanpo, eta iluna egun argi, baitira, norbait hura: Gure Jainkoa... Norbait haren gatzigua, ez da mentura, bainan segura. Eta gure artean balin bada delako kriminela, ez dezake

uka nik errana... Adi-zak, kriminel trixtea... Bularrari jo eta jo ari zaukan danga hori, Jainkoaren boza duk... Nahi huke pausatu, lo egin, ahantzi... ez... danga, danga... Jainkoaren bozak ez dik pausarik emaiten... Nahi huke alegeratu, goxatu, bakea jastatu... danga, danga... Jainkoaren bozak ez dik deskantsurik uzten... danga, danga... Soinu bera entzunen duk ase artio, nahasi artio, erotu artio... danga, danga...

GANIX: (*Orroaz*) Bakea, bakea eta bakea... Leporaino badiat zuen danga eta danga zikinarekin.

KATXIN: Jes... Bainan, gizona, zer duzu?... Ez gira zutaz ari... Abusatzen ari gira.

GANIX: Abusamendu latza... akitgarria... errespeturik gabea...

TARTALET: (*Sekulako elasturian*) Ez gira zutaz ari, gu... danga, danga... Kriminelari nola joiten dion kontzientziak, erraiten dut nik... Ba, danga, danga... Merezi ahal du, alabainan, hola gizona hil eta errez geroz. (*Ganix brau jalitzen da, esker tzar batean. Tartalet ondotik jarraitzen zaiola*) Holakoeri ez liteke aski lepoa moztea. Behar litezke, lepoa moztu aintzin, ontsa sofriarazi. Eta hola ez liteke gehiago buhamerik...

danga, danga, pits ez duk alabainan buhamen-
tzat.

OIHALA

LAUGARREN GERTALDIA

Joka-lekua:

Edozoin sala.

Margo eta hunen ama, tortxa batekin, mantalinak eskuetan, sakramenduen beha daude.

JANA MARI: Zuk, Margo, apeza segituko duzu aitaren ganberarat... Nik askaria preparatuko diot.

MARGO: Heldu dira. *(Mantalinetan, tortxa piztua, belaunikatzen dira. Apeza sartzen da beretterrarekin aitaren ganberan. Jana Mari bakarrik, mahaina ematen du eta askaria zerbitzatzen. Agertzen dira Erretora eta beretterra)*

ERRETORA: Agur, Jana Mari. Nola pasatu du gaua Ganixek?

JANA MARI: Beheiti ari da. Gau guzia amets nahasitan iragana du. Poliza eta Anton, Anton eta Poliza, ez zuen bertze aipamenik. Hek baitezpada ikusi nahi zituen.

ERRETORA: Heien galdea egina daut eni ere, atzo, kofesatzean. Polizari parte emana diot erakusten duen desiraz.

JANA MARI: Ez ahal da poliza hunarako?

ERRETORA: Hala balitz, onartu beharko.

JANA MARI: (*Beretterrari*) Zuk, Manex, sukaldean askalduko duzu. Hor dut ezarria zure askaria prest. (*Manex jalitzen da*) Jar zaite, jaun Erretora... Uste duzuia funtsez ari den poliza eta Anton galdezka?

ERRETORA: Nork daki?

JANA MARI: Izigarri da ba zerk jo gituen... Urtu da, urtu, ene senarra, zonbait egun hautan... Iduri luke norbaitek horrentzat eihar meza bat eman duela.

ERRETORA: Hobe luke eihar meza bat balu jasaiteko, duen eritasuna baino.

JANA MARI: Mirikuak deus ez du konprenitu horren gaitzari. Izpiritua duela eri, dio, gorputza baino gehiago.

ERRETORA: Gertatzen dena da... Izpirituko arrangurek gorputza eritzen ahal dute, gorputzekoek izpiritua bezenbat. (*Atea joiten dute*)

JANA MARI: Aintzina.

POLIZA: Agur, jaun Erretora, agur, anderea.

JANA MARI: (*Harritua*) Zu?... Zu hemen?...

POLIZA: Ez nuia jaun Erretorak deitu?...

ERRETORA: Ba, hala da... Eriak hainbeste galdatzen baitu zu ikustea, nahi izan diot satifamendu hori eman... Hortakotz igorri dautzut jin zaiten galdea.

POLIZA: Zer nahi du niganik?

ERRETORA: Hori bere sekretua du... Bera mintzatuko duzu... Arras gaizki da, baina adimenduz xorrotx eta zuzen.

POLIZA: Nun da eria?

JANA MARI: Zato enekin, jauna. (*Jana Mari eta Margo agertzen dira*) Poliza nahi du eriak buruz buru mintzatu... Bi emazteak kanpora despeitu gaitu... Otoi, Margo, zoazi sukalderat... Ez duzuia uste, jaun Erretora, gure alabaren egitatea dela horren eritasunaren arrazoin larriena? Horrek, horrek... Desohoratu eta hil behar gini-tuen azkenean... Ez ginuen holakorik merezi, horrenganik bereziki.

ERRETORA: Iragan denbora ez da gehiago gure... Heldu dena, ba... Eroritik altxatu da... Jaunari

milesker erran dezogun altxatu delakotz eta ixil utz dezagun erori delakoa.

JANA MARI: Hortaraino erortzea...

ERRETORA: Bada bekatu handiagorik bazterretan... Begira gaiten, guhaur hortarat ez gintezkelako urgulutik.

JANA MARI: Gaixo gizona... Arrunt bertzelakatu da azken gertakari hauen ondotik... Horiek daramate hobirat.

ERRETORA: Jainkoak daki bakarrik xuxen horren gorabeheren berri. (*Poliza agertzen da*)

JANA MARI: Eta?... Ezagutu zituia?... Zer nahi zuen?...

POLIZA: Memorio osoan da... Nahi nuke apur bat egon jaun Erretorarekin... Hemen berean egoiten ahal girea?

JANA MARI: Ba, ba, deskantsuan. Sala hau zuen gomendio da. (*Jalitzen da*)

POLIZA: (*Erretorari*) Errak, badakik, dudarik gabe zer nahi zuen eneganik. Beraz hori zuian hiltzalea... Eta gure zalaparta guziak, hobenik ez zuen baten kontra ibili ditiagu... (*Bizi-bizia*) Hik bahakien, eta aspalditik bahakien, hori zela hobenduna... Zertako ez duk pitsik salatu?

ERRETORA: Nazkienak ez nitian salatzekeo.

POLIZA: Ba, hik kontseilaturik, dik omen, bere burua ez ekarri hobendun, orai artio.

ERRETORA: Nik ez diat pits erraitekorik.

POLIZA: Sekretua, ez dena salaturik ere, hitz bat bederen erraiten ahal zaitekean ba: Bertze biderik har nezan, edo... holako.

ERRETORA: (*Bizi-bizia*) Gure sekretua, sekretua duk burutik buru... Eta, ez zukek sekretu horri kantailarik ere ken, deus arrazoinez.

POLIZA: Sekretua hein bat on duk... Bainan holako makurrak ekartzen dituelarik, ez duk sekretua agertzea bekatu, bainan haren gordetzea.

ERRETORA: Gure sekretuaren gordeak, agerrak baino hobeki zerbitzatzan dik ongia. Tapa ditzan on edo gaxtoak, hobe duk gure sekretua, sekretu egon dadien.

POLIZA: (*Eztituz*) Bon... Ontsa duk... Anartean, hobendun ez zenak pairatu izan dik...

ERRETORA: Zuentzat hori irakaspén izan dadiela... Zuen lana egin-azue zintzoki eta umilki, eta, ez gaztigurik eman akusatuari, bainan hobendunari bakarrik.

POLIZA: Ahal duguna egiten diagu guk ere.

ERRETORA: Orai baitakik nor den hobenduna, zer xede duk horri buruz?

POLIZA: Hiltzen ari den bati, nola nahi duk jazar gaiten?

ERRETORA: Aski punitua duk hola-hola. Ez zian horrek polizaren beharrik... Kontzientzia aski zian gaztigulari.

POLIZA: Orai, Anton nahi dik ikusi... Anton eta Anton, hari barkamendu galdatzeko.

ERRETORA: Hor duka Anton?

POLIZA: Ba... Hik erran bezala, enekin ekarri diat. Hor duk kanpo alde hortan, jendarma xefaren gomendio.

ERRETORA: Hobe duk berehala eriarekin buruz buru ezartzea... Horren hatsa labur baita.

POLIZA: Bon, banihoak bilarat. (*Erretora apur bat bakarrik*)

JANA MARI: (*Agertuz*) Joan da Poliza?

ERRETORA: Bai, bainan berriz itzultzeko bertze norbaitekin.

JANA MARI: Berriz itzultzeko?... Norekin?... (*Batere ez erreputarik*) Bainan zer du gero ene senarrak? Horrek ba bide du zerbait makur handi, hil ain-

tzin zuzendu nahi lukenik! (*Batere ez erreputa-
rik*) Zuk ez dakizuia deus ere, jaun Erretora?

ERRETORA: Nork daki zer pasatzen den horren baitan!

JANA MARI: Enekin ez du ahorik ere idekitzen. Zuri emaiten dautzuia solas?

ERRETORA: Ba, frango polliki... Bon, berriz ere eriaren ondorat noa ixtaño bat.

JANA MARI: (*Bakarrik apur bat... Bere lanetan ari, arrunt zainetatua, atea jotzen dute*) Aintzina...

LUIX: (*Herabeki*) Agur, Jana Mari.

JANA MARI: (*Hotz hotza*) Agur, Luix.

LUIX: Nola zirezte?

JANA MARI: Oren latzak hurbil.

LUIX: Auzo gisa heldu nintzen. Ene beharra baduzuela beharbada kabalen lanetako.

JANA MARI: Baditugu adixkideak laguntzeko.

LUIX: Badira mementoak, Jana Mari, eginbideari behatu behar baita, aiherkundeak bere gisa utziz.

JANA MARI: Badira ere mementoak, hobe baitira zauri batzu ez kitzikatu.

LUIX: Ez naiz zauri kitzikatzerat jina, baina tratatzerat.

JANA MARI: Peraxatzeko lanik ez zinuen izanen, ez bazinu urratu.

LUIX: Ez dut nik deus urratu.

JANA MARI: Bai ordean zure semeak, eta errana den bezala: Martxukaren aita, laharra.

LUIX: Ene semea ez da, oraino segurik, hobendun jujatua.

JANA MARI: Bat hil zuen... Bertzeari heriotzea igorri dio. Ez zautzuia aski haren kondenatzeko?

LUIX: Mihi eztenak, nor ez du kondenatzen?

JANA MARI: Ene familia hola funditu duen semearen aitak, utziko ahal gaitu bakean, bederen bizirik girenak.

LUIX: Ez naiz kriminel baten aita, oraino segurik.

JANA MARI: Konprenituko ahal duzu zuen eta gure ontasunen arteko atekak betikotz hetsiak direla.

LUIX: Zuregatik dira hetsiak izanen, hola behar badute.

ERRETORA: *(Agertuz, eztiki)* Otoi, emekixago emazue barne huntan... Izan dezagun oren handien errespetua. *(Luix jalitzen da, hitzik erran gabe)*

JANA MARI: *(Jaun Erretorari)* Zer kopeta! Ez zaio aski gu estatu huntan ezartzea. Bere bisaia oraino hemen nahi du erakutsi.

ERRETORA: Zer nahi zuen?

JANA MARI: Gure penetan, zer begitarte dugun ikusi; horra zer nahi zuen... Berak muntatu krima saltatik jastatu.

ERRETORA: Otoi, Jana Mari, ez zazula hoin aise kriminela dei, oraino kondenatua ere ez den gizona.

JANA MARI: Ez ahal duzu, jaun Erretora, urrikariko, bere auzoa hil eta erre duen gizona! Guhaur errekaratu gaituen gizona! Ez zait iduritzen holako batentzat behar liteken pietaterik.

ERRETORA: (*Fermuki*) Otoi, Jana Mari, zaude ixilik. Ez dakizu zer derasazun. Eta oroit zaitez zure senarraz.

JANA MARI: (*Erdi nigarrez*) Ba, ba, gaixo gizona. Uli bati berari ez baitzion minik egingen... Ez du jasan ahal izan krima horrek bihotzean eman dion ukaldia... (*Atea jo eta idekitzen dute... Hor dira: Poliza, Jendarma Xefa eta Anton*)

JANA MARI: (*Arras asaldatua*) Zer... kriminela?... Orai berriz kriminela ene etxean. (*Ukailoa eginez Antoni*) Hi, hi... Gizon hiltzale zikina!... Hiregatik gaituk denak errekan.

POLIZA: (*Jana Mariri fermuki*) Zu ixilik... Goazen ganberarat. (*Jalitzen da*)

JANA MARI: (*Erretorari*) Bainan, jaun Erretora, erranen dautazuia, zer duen ene senarrak holako aferan poliza horrekin?

ERRETORA: Hori berek dakite.

JANA MARI: Ala, ene senarrak gorde dauta zerbait? Gau hartan bazuena zerbait ikusi edo entzunik?

ERRETORA: Ditakena da...

JANA MARI: Zer zuen?... Anton ikusia bederen, eta ez salatua?

ERRETORA: Beharbada.

JANA MARI: Ez naiz estonutzen, hori den zuzenarekin, nahi izan baitu kontzientzia arindu hil aintzin... (*Apur bat ixilik... Erretora harat eta hunarat dabil. Hiru gizonak agertzen dira*)

ERRETORA: Egin duzueia zuen lana?

POLIZA: Ba... Paperean izkirioz emaita aski.

ERRETORA: Bon, eriaeren ondorat noa. (*Anton jartzen da nigarrez. Jendarma Xefa xutik dago ixilik... Poliza izkiriitzen mahain hegian*)

JANA MARI: (*Antoni*) Nigar egiten duka, nigar! Ez duk orai tenora! Lehenago zuian gogoeten egiteko tenora! Aski nigar guhauri egin arazi daukuk... Zuzen duk noizbait hihaurek egin dezakan.

POLIZA: *(Bizi-bizia)* Otoi zaude ixilik... Utz nezazu izkiri-
riatzerat. *(Apur bat ixilik)*

ERRETORA: *(Agertuz)* Jana Mari, eriak Margorekin
bere ondorat deitzen zaitu... Behar omen dau-
tzu-eta zerbait serioz buruz buru erran.

JANA MARI: Zer nahi du?

ERRETORA: Ez dakit.

JANA MARI: Ontsa da. *(Sukaldeko atea idekiz, Margo
deitzen du)* Zato Margo... Aitak nahi omen gaitu
mintzatu. *(Biak jalitzen dira)*

ERRETORA: Bere egitatea salatuko diote... Ez du
arrangura horrekin hil nahi... Barkamendu gal-
detuko diote bieri eta, ahalaz, haren krima erre-
para dezaten... *(Denak ixilik dagotzi. Apur
baten buruan, marrumaz agertzen dira ama-
alabak, eta pitsik erran gabe, jalitzen sukaldeko
atetik)*

POLIZA: Bon, paper hau eriarri sinarazi-eta, gure lana
bururatua izanen da... *(Jendarma Xefari)* Zato
enekin.

ERRETORA: Ez dakotzia, orai, Antoni, esku horiek libra-
tzen ahal?

POLIZA: Ba, egin ditakena da... *(Hala eginik Poliza eta
Jendarma Xefa jalitzen dira)*

ERRETORA: (*Eztiki*) Errazu, gaixo Anton, kontent ahal zira?

ANTON: Alabainan, jaun Erretora.

ERRETORA: Beti sentimendu beretan zirea Margoren-tzat?

ANTON: Ni beti... Hura hala bada enetzat.

ERRETORA: Ba, badakit hura ere hala dela zuretzat... Ez zaitu harek behin ere ukatu... (*Sukaldeko atea idekiz*) Zato, Margo, hunadino, plazer baduzu... (*Margo hurbiltzen zaio Antoni nigarrez*)

Ha, zuek biak, ene haur maiteak,
Oren hitsak pasa berri dituzue...
Halere zuen amodioa ez da hautsi...
Izaitekotz azkartu... Tinka-aitzue
Esku horiek elgarri... Atxik-azue.
Zuen amodioa garbi... Agian, laster,
Aldare aintzinean, sekulan hautsiko
Ez den lokarriaz estekatuko ditugu
Bi esku horiek...

(*Eskuak tinkatzen dituzte erdi nigarrez*)

OIHALA